

Игібаева А.К.¹, Кенжебекова Ф.С.²,

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан мемлекеттік университетінің
¹профессоры, п. ф. д., ²магистранты,
Қазақстан, Өскемен қ., e-mail: aiko-53@mail.ru, Fariza_04.12.93@mail.ru

СТУДЕНТ ЖАСТАРДЫ ПАТРИОТТЫҚ РУХТА ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МАҢЫЗЫ

Бұл мақалада жастарға патриоттық тәрбие беру мәселелері қарастырылады. Патриоттық сезім жалпы адам баласының еліне, жеріне, өз тілі мен мәдениетін, ұлттық құндылықтарына жеке қатынасын, өзіндік бағасын түсінуін, қуаттап қолдауын пайымдайтын сезім көрсеткіші болып табылады. Ұрпағымызды кеудесінде намысы бар, білімді, туған елін, жерін сүйетін өнегелі ұрпақ етіп өсіргіміз келсе, бар назарды келешек ұрпақ тәрбиесіне аса назар аударылады. Қазіргі білімнің болашағы мол факторларының бірі – патриоттық тәрбие екендігі айқындалады. Патриотизмге тәрбиелеу жұмыстарының формаларын, әдістері мен тәсілдерін тиімді пайдалану керектігі көрсетіледі. Патриоттық тәрбие – жас өспірімдердің рухани жетілуінің ерекше бөлігі. Жастарға патриоттық тәрбие беру мәселесі бойынша педагог-ғалымдар мен тәжірибелі ұстаздар бағалы пікірлер айтады. Студенттер бойында патриоттық сананы қалыптастыру тек қана жиын өткізумен шектеліп қалмауы тиіс. Бұл бағытта атқарылатын жұмыс жоғары оқу орындарында оқу-тәрбие процесінің ең өзектісі, ең маңыздысы болып белгіленуі қажет. Қазақстанда патриоттық тәрбиенің біртұтас жүйесі жасалып, әсіресе қазақстандық патриотизмді қалыптастырудағы рөлі шынайы бағалануы тиіс. Қазақстандық патриотизмді еліміздің әрбір азаматтарының санасына сіңіру – кезек күттірмейтін мәселе. Сондықтан патриотизм, әскери патриотизм, ұлтаралық қатынас мәдениеті тұрғысынан интегративті құрылым ретінде қазақстандық патриотизмнің мәнін ашып көрсетеді.

Түйін сөздер: патриоттық тәрбие, Қазақстандық патриотизм, патриотизм, отан, ұлттық патриотизм, патриоттық сана.

Igibaeva A.K.¹, Kenzhebekova F.S.²,

¹Doctor of Science, Professor; ²graduate student
of S. Amanjолоv East Kazakhstan state University,
Kazakhstan, Ust-Kamenogorsk, e-mail: aiko-53@mail.ru, Fariza_04.12.93@mail.ru

Meaning of patriotic upbringing of the university youth

This article covers the questions of patriotic upbringing of the youth. Patriotic feeling is the indicator of the feeling that suggests that a person understands, supports, respects his or her country, language, culture and nation's values. One of the perspective factors of the modern education is a patriotic upbringing. It is shown that it is necessary to effectively use different forms, methods and techniques during the process of working on the question of patriotic upbringing. Patriotic upbringing is a special part of a spiritual growth of the youth. Teacher-scientists and experienced teachers have shared their valuable thoughts on this question. Formation of patriotic mind in the youth should not stop at simple gatherings. Work that is being done in this sphere needs to be the most essential and important part of university's educational and upbringing process. Kazakhstan needs to have a whole system of patriotic upbringing, especially the formation of Kazakhstani patriotism was put in perspective. Kazakhstani patriotism needs to be in the mind of each citizen of the country and the task to make it happen needs to be a high-priority one. That is why we are revealing the essence of Kazakhstani patriotism as an integrative structure from the patriotic and military points of view and also the culture of inter-ethnic relations.

Key words: patriotic upbringing, Kazakhstani patriotism, patriotism, motherland, national patriotism, patriotic mind.

Игібаева А.К.¹, Кенжебекова Ф.С.²,

¹д. п. н., профессор, ²магистрант
Восточно-Казахстанского государственного университета им. С. Аманжолова,
Казахстан, г. Усть-Каменогорск, e-mail: aiko-53@mail.ru, Fariza_04.12.93@mail.ru

Значение патриотического воспитания студенческой молодежи

В данной статье рассматриваются вопросы патриотического воспитания молодежи. Патриотическое чувство является показателем чувств, которые в целом предполагают, что человек понимает, поддерживается в духе уважения к стране, земле, своему языку и культуре, ценностям нации. Одним из перспективных факторов современного образования является патриотическое воспитание. Показано, что необходимо эффективно использовать формы, методы и приемы работы по воспитанию патриотизма. Патриотическое воспитание – особая часть духовного развития подрастающего поколения. По вопросу патриотического воспитания молодежи педагоги-ученые и опытные педагоги высказывают ценные отзывы. Формирование у студентов патриотического сознания не должно ограничиваться только проведением сборов. Работа, выполняемая в этом направлении, должна быть определена самой актуальной и важной в учебно-воспитательном процессе образовательных учреждений. В Казахстане должна быть создана целостная система патриотического воспитания, особенно объективно оценена роль в формировании Казахстанского патриотизма. Поглощения казахстанского патриотизма в сознании граждан каждой страны является неотложной задачей. Поэтому раскрывается суть казахстанского патриотизма как интегративной структуры с точки зрения патриотизма, военного патриотизма, культуры межнациональных отношений.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, казахстанский патриотизм, патриотизм, отечество, национальный патриотизм, патриотическое сознание.

Кіріспе

Елге, жерге деген сүйіспеншілік асыл қасиеттер әр адамға туған топырақтан, ана сүтімен дариды. Балаға өз еліне деген патриоттық рух қалыптастыру үшін, оның бай тарихына, байлығына деген жауапкершілігін сезіндіретін әрекет жасауымыз керек. Патриотизм өзінен-өзі қалыптаспайды, бала бойына мен Отанымның алдында борыштымын деген ойларды сіңіру қажет. Халқымызда қалыптасқан отансүйгіштік, әдептілік, имандылық, мейірімділік, қайырымдылық, ізет-тілек, қонақжайлылық қасиеттерін жас ұрпақтың ақыл – парасатына азық ете білу керек. Әрбір тәрбиеші, ұстаз, отбасы халық педагогикасын, сан ғасырларда қалыптасқан салт-дәстүрлерді, әдет-ғұрыптарды жан-жақты терең білумен қатар, өзінің бойына адамдық құндылықтарды терең сіңіруге, рухани жаны таза адам болуы шарт. Осы қағидаларды білім берудің барлық кезеңдерінде негізге алып отырған жөн (Жұмағұлов Б.Т., 2011: 4.).

Патриоттық тәрбиенің негізі отбасында қаланады. Отбасы – адамгершілік тәрбиенің негіздерін қалыптастырған айрықша әлеуметтік орта. Отаншылдық сезім – туа біткен қасиет болуы керек. Ол – адамның саналы өмірімен қабаттас қалыптасатын психологиялық, саяси-әлеуметтік құбылыс. Патриоттық сезім – жалпы

адам баласының еліне, жеріне, тілі мен мәдениетін, ұлттық құндылықтарына жеке қатынасын, өзіндік бағасын түсінуін, қуаттап қолдауын пайымдайтын көрсеткіш.

Эксперимент

Ғылыми еңбектерде «патриотизм» ұғымы Отанға сүйіспеншілік, оған шынайы берілгендік, оның өткені мен бүгіні үшін мақтаныш. Отан мүдделерін қорғауға ұмтылу, Отанына, халқына берілгендік, туған еліне, оның тіліне, салт-дәстүрі мен мәдениетіне деген сүйіспеншілікпен сипатталады. Шынайы патриот адам өз елін жақсартуға ат салысатын, ұлтына, оның мәдениетіне, тіліне, дәстүрлеріне деген сүйіспеншілік пен жанашырлық танытады. Ол – ең алдымен, өз отбасын, туғантуыстарын құрметтейтін, ауыл-аймақ, ел-жұртын, руластарын, өз халқын қадірлейтін адам. Ұрпақты кеудесінде намысы бар, білімді, туған елін, жерін сүйетін өнегелі ұрпақ етіп өсіруіміз керек. Ол үшін назарды келешек ұрпақ тәрбиесіне аударуымыз қажет. Қазіргі білімнің мол факторларының бірі – патриоттық тәрбие болып табылады. Патриотизмге тәрбиелеу жұмыстарының формаларын, әдістері мен тәсілдерін тиімді пайдалану керек. Кеңес дәуірінде «советтік патриотизм», «әскери патриотизм»

тизм», «социалистік патриотизм», «интернационалистік патриотизм» деген ұғымды көбірек қолданды. Өр халықтың ұлттық сезімі, этно-мәдениеттің келіп шығуы тегін ескермеу салдарынан. Бұл – ұлттық сана, ұлттық сезім, ұлттық мүдде секілді ұғымдардың әлсірегендігі. Патриоттық тәрбие беру мәселелерін арнайы зерттеумен айналысқан зерттеуші «ұлттық патриотизм дегеніміз қанмен, текпен туа бітетін, тәлім тәрбие арқылы жетілетін ұлттық сипаттағы саналы іс-әрекет пен мінез-құлық» деп анықтама береді (Гасанов З.Т., 2001: 25).

Патриоттық тәрбие – жас өспірімдердің рухани жетілуінің ерекше бөлігі. Жетпісінші жылдары әскери қызметті өтеу бозбалалар өмірінің қажетті кезеңінің бірі болған. Қазір әскерге шақырушылар әскери қызметті өтеуден бас тартады, ата-аналары оларды жібермеуге тырысады. Жастарымыздың басым бөлігі әскери билет – Отан алдындағы борышын адал орындағандығын куәләндіратын құжат емес, тек жұмысқа орналасуға қажет қосымша қағаз ретінде қарайды. Сондықтан қазіргі жағдайда жастарды отаншылдыққа тәрбиелеу проблемасы – мектепке дейінгі, жалпы білім беретін, қосымша және кәсіби білім мекемелерінде, яғни тәрбие процесінде үздіксіз жүзеге асырылып отырылуы қажет (Гликман И., 2002: www.rusnauka.com/7_NTSB_2016/Pedagogica/3_208274.doc.htm).

Ғылыми-зерттеу жұмысы патриоттық-интернационалдық тәрбие мәселесіне арналған еңбектерде тәрбие мәселесін кешенді, бір-бірімен ұштастыра отырып жүргізу көзделеді. Патриоттық-интернационалдық тәрбиені адамгершілік, саяси-идеялық, тәрбиелермен және пән сабақтарының мазмұнымен байланыстыра жүргізу қарастырылады. Ғылыми еңбектерде аға ұрпақтың ерлік және еңбек дәстүрі арқылы жоғарғы сынып оқушыларының патриоттық сезімдерін жетілдіру, дамыту мәселесіне айрықша көңіл бөлінген.

Бүгінгі ұрпақты ерлікке баулудың нағыз қайнар көзі – халықтық педагогика. Болашақ батыр ұрпақ өсіруге көмектесер бір фактор – халықтық педагогикалық ұрпақ тәрбиелеу дәстүрі. Бұл ретте ұлттық жауынгерлік дәстүрлерінің маңызы зор екенін атап көрсетіледі. Ғылыми зерттеулерде халықтық педагогика негізінде майдангер жазушылардың шығармаларын пайдалану арқылы Отан сүйгіштік қасиетті қалыптастыруға игі ықпал етеді. Онда өскелең ұрпақтың бойындағы ұлттық парыз, намыс, сезімдерін ояту жағына баса көңіл аударылады (Иманбаева С.Т., 1998: 47).

Жастарға патриоттық тәрбие беру мәселесі бойынша педагог-ғалымдар мен тәжірибелі ұстаздар бағалы пікірлер айтады. Бұл жөнінде педагог-ғалым Қ. Жарықбаев жастарды аға ұрпақтың ерлік істерімен таныстыру арқылы отаншылдыққа тәрбиелеудің қажеттігін ерекше атап көрсетеді. Педагогикалық зерттеулерде жас ұрпақтың отанға сүйіспеншілігін қалыптастыру мәселесі жеке дара қарастырылмаған. Көптеген зерттеулерде Р. Төлеубекова, Р. Елубаев, А. Қисымова, Ж. Сәдірмекова, А. Аманжолова, С. Әбілдина, К. Әбілғазиева, А. Жұмаханов, С. Иманбаева, т.б. оқушыларға адмгершілік патриоттық тәрбие сөз болады. Патриотизмге тәрбиелеу жұмыстарының формаларын, әдістері мен тәсілдерін тиімді пайдалану керек (Иманбаева С.Т., 1998: 63).

Ғылыми зерттеулерді оқып-зерделеп талдағанда және педагогикалық тәлім-тәрбиені ұйымдастырғанда студенттерге патриоттық тәрбие берудің ғылыми теориясы өз алдына дербес мәселе ретінде анықталады. Одан үнемі зерттеп отыруды қажет ететіндігін көруге болады. Қазақы дүниетаным, ақыл-ой, тағылымдық ұлағат ғасырлар бойы шындалып қалыптасады. Сан ғасырлық ұлттық тәрбиенің этнопсихологиялық негіздері бір арнаға түсіріліп, қазақ ойшылдары мен ағартушыларының, қоғам қайраткерлерінің еңбектерінде сөз болады. Ұлттық тұлға тәрбиесі туралы ой-пікірлердің дамуын, халқымыздың шынайы ұлттық тұлғасы болған ақын-жазушы, ғалым және қоғам қайраткерлерінің үлгі-өнегесін тәрбие мәселесінде пайдалану да қарастырылады. Егемендікпен қоса келген «қазақстандық патриотизм», «ұлттық патриотизм» ұғымдарымен байланысты «қазақстандық патриотизм ерекшеліктері» мен «ұлттық патриотизм ерекшеліктерін» анықтап, жоғарғы оқу орындары студенттеріне патриоттық тәрбие берудің мазмұны мен бағыттары айқындалады. Ұлттық және жалпы қазақстандық намысты ояту мәселесіне келгенде, қазіргі қоғамда демократиялық өзгерістерге орай жаңаша патриоттық беруде ұлттық патриотизм студенттердің рухани азығына айналып отыр (Артюхова И., 1999: 119).

Студенттер бойында патриоттық сананы қалыптастыру тек қана жиын өткізумен шектеліп қалмауы тиіс. Бұл бағытта атқарылатын жұмыс жоғары оқу орындарында оқу-тәрбие процесі ең өзекті, маңызды болып белгіленеді. Қазақстанда патриоттық тәрбиенің біртұтас жүйесі жасалып, әсіресе қазақстандық патриотизмді қалыптастырудағы рөлі шынайы бағаланады. Қазақстандық патриотизмді еліміздің әрбір

азаматтарының санасына сіңіру – кезек күттірмейтін мәселе. Сондықтан, патриотизм, әскери патриотизм ұлтаралық қатынас мәдениеті тұрғысынан интегративті құрылым ретінде қазақстандық патриотизмнің мәнін ашып көрсетеді.

Мағжан Жұмабаев: «Тәрбиелеудегі мақсат – баланы тәрбиешінің дәл өзіндей қылып шығару емес, келешек өз заманына лайық қылып шығару. ...Тәрбиешінің қолданатын жолы- ұлт тәрбиесі. Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтай жол болғандықтан әрбір тәрбиеші, сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиіс. Және әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті». Жастарды тәрбиелегенде ұлт тәрбиесінің негізінде тәрбиелеу арқылы, ұлттық құндылықты бойына сіңіре білген жөн. Бұл – келешек ұрпақтың патриот болып шығуы үшін, тәрбиелеуді ұлттық тәрбиеден бастауымыз керектігін көрсетеді (Иманбаева С.Т., 2005: http://n.kaznu.kz/docs/Ped_2013_4.pdf).

Қазақстандықтарға ХХІ ғасырға лайықты және жетекші ел болудың жоғарғы мақсаты жолында бүкіл қоғамды берік біріктіретін идеялық күш қажет болды. Елбасы Қазақстан халқына арнап «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты тарихи Жолдауын жазды. Жолдауда отандастары үшін өте маңызды екі идея ұсынды. Оның біріншісі – «Мәңгілік ел», екіншісі – «Қазақ елі». Қазақстанда мекен еткен барлық ұлт өкілдері арасында қолдау тапқан қос идея бірауыздан қабылданатындығына кәміл сенемін. «Мәңгілік ел» – халқымыздың болашаққа бағыт берер шамшырағы. «Жалпыұлттық идеяны өміршең ететін – Елдің бірлігі. Ауызбіршілік қашқан, алауыздық тасқан жерде ешқашан да жалпыұлттық идеялар жүзеге асқан емес. Қазақстанның шыққан шыңы мен бағындырған биіктерінің ең басты себебі – бірлік, берекесі». «Мәңгілік Ел» идеясын іске асыру барша қазақстандықтарға, әсіресе, бүгінгі және келешек ұрпаққа үлкен сын, зор мәртебелі іс болмақ. Бұл үшін төмендегі құндылықтарды орындауымыз керек: бірінші – ата-анасын қадірлейтін, Отанын сүйетін бала тәрбиелеу, екінші – қазақ тілін, тарихын, мәдениетін, салт-дәстүрін білетін, оны дамытатын ұрпақ тәрбиелеу, үшінші – халықтар достығын қастерлейтін, ел бірлігін сақтайтын ұл-қыз өсіру. Қазіргі кезеңде ұлттық патриотизмнің басты көрінісі – қазақтың ана тілінде сөйлеуі, жас жеткіншектерге ұлттық тәрбие беру, ізет, құрмет, қайырым, мейірім сезімдерін дамы-

ту. Өз халқын сүйіп, оның болашағын ойлаған адам басқа халыққа да солай қарайды (Назарбаев Н.Ә., 2014).

Ата-баба рухы, туған ел, ана тілі – бұл қазақ үшін қасиетті ұғымдар. Егемен еліміздің дүние жүзі елдерімен терезесі тең болуы үшін жастарымыз білімді, жан-жақты, дарынды да қабілетті болуы шарт. Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздерінің мақсаттары мен міндеттерін іске асыруда тәрбие жұмысының басым бағыттары анықталады: жаңа қазақстандық патриотизм және азаматтық тәрбие, рухани-адамгершілік тәрбие, ұлттық тәрбие, зияткерлік тәрбие, еңбек тәрбиесі және өзін-өзі анықтау, дене және психологиялық тәрбие, салауатты өмір салты, экологиялық тәрбие, көп мәдениетті тәрбие, көркем-эстетикалық тәрбие, көшбасшылық қасиеттерді дамыту, отбасы тәрбиесі.

Патриотизм міндетті түрде тұлғаның жоғары әлеуметтік белсенділігін көрсетеді. Өйткені, оның өзі еңбекте табыстарға жету үшін, қоғамға, ел жұртқа, халыққа қызмет ету үшін биік серпін болып табылады (Рассел Джесси, 2012: 123).

Талқылау және нәтиже

Студент жастарды патриоттық рухта тәрбиелеу маңызы гуманизмге, қазақ халқының тарихы мен салтын, тілін сүю және құрметтеуге бағытталады. Ол азаматтық ұстанымды және патриоттық сананы, ұлттық сананы, ұлт аралық мәдени қарым-қатынасты қалыптастырады. Балалар мен жастардың патриоттық білім беру ұйымдарында азаматтық құқықтық, патриоттық тәрбие беруде мазмұны мен әдіс тәсілдер мен оқу тәрбие құрылымының өзара іс-әрекеттестік деңгейін көтеру белгіленеді. Ондай әрекеттестікті біздің ұлы ойшылдарымыз ертеден-ақ ескеріп, өз ойларын қосқан. Осындай адамның еркін әрекеттесетін мінез-құлқын тәрбиелеуде Әл-Фараби: «Әдеттенудің арқасында бізді жақсы мінез-құлыққа жеткізетін әрекеттер *жақсы әрекеттер* болып табылады. Ол адамның жетілуі оның мінез-құлқының жетілуіне саймаса келеді». Қазіргі кезде тұлғаның жеке қасиетін, мінез-құлқын қалыптастыруда жақсы әрекеттер жасау керектігі туралы ой айтылады (Кенжалин Ж., 2005: 47).

Бүгінгідей демократиялық бағыт ұстанып отырған қоғамда, балалармен жастардың тағдыры өздеріне, отбасының материалдық ахуалына байланысты. Бұл жағдайда патриотизмнің маңызын айқындау – басты мәселелердің бірі. Өсіп келе жатқан жас буындардың бойында

қазақстандық патриотизм сезімін қалыптастыру үшін, әр ұлттар мен ұлыстар тек өз мәдениетін ғана танып білуі жеткіліксіз. Сонымен қатар олар бір-бірін танып білуі, құрметтеуі реттеледі. Жас ұрпақ қазақ халқының тарихы мен мәдениетін, өз болмысында еш бұрмалаусыз танып, білуі шарт (Мошер Р., 1996: 148). Жастардың бойында патриоттық сезімді қалыптастыруда ана тілі білу ерекше орын алады. Отанын сүйген, елін жаудан қорғау үшін қасық қаны қалғанша аянбай шайқасатын Қобыланды, Қамбар, Ер Тарғын, Алпамыс тұлғалары, ақын-жыраулардың, билердің татулыққа, адамгершілікке, елін сүюге шақырған өлең жырлары, шешендік сөздері патриоттық сезімді қалыптастыруда. Патриоттық сезімнің нысаны мен қайнар көзі – Отан десек, оның мазмұны: туған жер, табиғат, оның байлықтары, тіл, дәстүр, тарихи ескерткіштер, туған өлкедегі тамаша киелі орындар. Олардың адам көкірегіне жылылық, жақындық, туыскандық сезімдерді ұялатып, ізгі де ерлік істердің қайнар көзіне айналуы патриотизмге тәрбиелеудің арқауы. Қасиетті сезім – ананың сүтімен баланың бойында біртіндеп қалыптасатын күдіретті сезім. Бұл сезім әркімде әр кезеңде оянып, кейін кәметке келгенде біржола буыны қатып, тәжірибемен, уақытпен, біліммен, қоршаған ортаның ықпалымен, балабақша, отбасы, мектеп, жоғарғы оқу орындары, бұқаралық ақпарат құралдары, қоғамдық ұйымдар мен қозғалыстар әсерімен қалыптасады. Патриоттық сезім тұлғада тәрбие арқылы өсіп жетіліп патриоттық сана түрінде көрініс табады (Астемес Г., 2011: 25).

Тәуелсіз еліміздің халқын отансүйгіштікке тәрбиелеу факторлары: ұлтына, тіліне қарамастан білімнің қай саласы болмасын міндетті түрде мемлекеттік тілді үйрету. Патриот, отан қорғаушы жастарды тәрбиелегенде Отанды тек қарумен ғана емес, ақылмен де қорғау керектігін насихаттау. Отан қорғау жолында құрбан болған батыр, ержүрек ағаларымызды, аталарымызды, бабаларымыздың ерліктерін үлгі ете отырып, мемлекетіміздің дамуы, өсіп-өркендеуі жолында көп пайдалы еңбек еткен азаматтардың да еңбегін ардақтау. Бүгінгі таңда саяси тұрақтылық – біздің қоғамымыз үшін ең өзекті мәселелердің бірі. Себебі, әлемдік деңгейде тез өзгеріп отыратын жағдайларда, әр мемлекеттің басты міндеті – қоғамдық-саяси тұрақтылықты сақтау. Философ – ғалым М. Изотов патриотизмді ұлттық, жалпы ұлттық және қазақстандық тұрғыда қарастыра отырып, ұғымдарға жеке-жеке тоқталады. «Ұлттық патриотизм өзінің туған жеріне, өз

ұлтының бірлігі, мәдениеті, тілі дәстүрлеріне деген сезімінен туындайды. Жалпы қазақстандық патриотизм – мемлекет халықтарының ажырамас бөлігі екенін түсінуі, махаббат сезімі, шынайы сүйіспеншілігі халық пен отанының мүддесін қорғау азаматтық парызы, – деген тұжырым жасайды. «Патриотизм – тұлғаның бойындағы сапалық белгі. Патриотизмнің күре тамыры сақ, ғұн дәуірлерінен, Күлтегін, Тоныкөк, Алтын Орда батыры Ер Едіге, ХҮІ-ХҮІІІ ғасырда елі мен жері үшін жан аямай күрескен Жалаңтөс, Қарасай, Қабанбай, Бөгенбай, Наурызбай т.б. бастау алады. Сонымен қатар, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасқан мәдени-рухани мұралар, тастағы жазбалардағы өсиет, нақыл сөздер жас ұрпақ бойындағы ерлік сезімін оятып, туған жерге деген сүйіспеншілігін қалыптастыруға игі ықпал етеді (Иманбаева С.Т., 1998).

Ол жас ұрпаққа патриоттық тәрбие берудің теориялық-әдіснамалық негіздері жөнінде: Еліміз егемендік алумен байланысты және қоғамның жаңа әлеуметтік даму жағдайында патриоттық тәрбие беру мәселелері жаңа санатқа ие. Патриотизм – жеке тұлғаның «табиғат-адам-қоғам» жүйесінде әлеуметтену үрдісін қамтамасыз ететін тұлғаның құнды салалық қасиеті. Сондықтан да патриотизмді философиялық категориялар тұрғысынан қарастырсақ, онда патриотизм адамның табиғатпен үйлесе дамуының басты факторы, адамдармен қарым-қатынасының құралы, қоғам дамуының дәйекті әсер ететін себеп-салдары болып табылады. Зерттеушілер еңбегінде: Өтпелі кезеңдегі патриотизм ұғымына жан-жақта түсінік береді. Қазақстандық патриотизмнің қалыптасуындағы этникалық факторлар, патриотизмнің негіздері мен компоненттері және құндылықтары баяндалады. (Мұхаметханұлы Н., 2014: <http://library.psu.kz/fulltext/buuk/b2350.pdf>).

Патриоттық тәрбие ұлттық намыс, ұлттық сана-сезім, рухани байлықтан көрініс табады. Олай болса, рухани байлыққа ең алдымен – тілімізді, дінімізді, салт-дәстүрлерін жатқызса, тіл қазақ болуымыз үшін, дін – адам болуымыз үшін, салт-дәстүр – ұлт болуымыз үшін қажет. Патриоттық тәрбиенің қазіргі кезде алатын орны ерекше. Жас ұрпақты Отанына, халқына, еліне, жеріне деген сүйіспеншілікке тәрбиелеп, олардың бойына сіңіріп қалыптастыру халық тәрбиесінде жетекші орын алады. Патриоттық тәрбие беру арқылы жастарды саналы сезімін, көзқарасын қалыптастырады (Битинас, Б., 1984: 137). Оқу орнында патриоттық тәрбиенің тереңдеуі Отанымыздың саналы да белсенді

күрескерлерін тәрбиелеуге, оларды еліміздің игілігіне еңбек етуге, республикамыздың мүддесін қорғауға жаңа мүмкіндіктер туғызады. Жастардың Отанды қорғауға даярлау, жас азаматтардың патриоттық тәрбиесінің танымдары мен мінездерін қалыптастыру күрделі және сан түрлі процесс. Жастардың дүние танымын, білімін, көзқарасын қалыптастыруда білім беру орындары шешуші рөл атқарады. Аға ұрпақтың лайықты мұрагері болу үшін жастарға халқымыздың Отан мүддесі жолында жасаған ерлік істерінің ұлылығын жете түсіндіріледі. Сол арқылы әр жас жігіт, бойжеткен қыз еліміздің келешегі жолында табанды күрескер болуы керек. Ер жүрек адамды, табанды күрескерді тәрбиелеудің негізі мектепте басталады. Әскери-патриоттық тәрбие – жас өренді Отанды қорғауға ұдайы әзір болуға моральдік жағынан даярлау ұстаздар құзырында (Фришман И., 2005: 35).

Қазіргі оқу-тәрбие үрдісінде ұлттық сананың қалыптасуына аса ықпалды тәрбие түрлеріне ақыл-ой, адамгершілік, ұлтжандылық, ұлтаралық қатынас сыйластығы, ізгілік, эстетикалық еңбек, дене, құқықтық, экономикалық, экологиялық тәрбие жатады (Рубинштейн М.М., 1916: 59). Тағдырымызбен тамырлас, тарихымызбен тағдырлас, тау суындай арынды да сарқылмас құдіретті күш бар, ол – ұлтжандылық. Ұлтжандылық – патриоттықпен, ұлтқа деген сүйіспеншіліктен жалпы адамзаттық құндылықтарды игерудің өркениеттік үрдістерінің ұлттық жолы мен жүйелеудің бағдары, серпілісті қозғалыстың мақсатты кезеңі. Ұлтжандылық – халықтың тәлім-тәрбиелік дәстүрде жүргізілген ұлттық тәрбие негізінде қалыптасып, тектілікке жеткізер рухани күш, адам мен қоғамның алға қойған ортақ мақсаттарына қол жекіздер киелі қасиет. Ұлтжандылық ұлтаралық мәселелерде жеке адамның өлшемдерін үйлестіріп, рухани адамгершілікке деген сенімді жоғалтпауға, өзгемен терезесі тең, иықтас болудың жолын ұштастыруға бастайтын өнегелі қасиет. Ұлтжандылық қасиетті қалыптастыратын негізгі төрт шарт: халқымыз әуел бастан жақсы-жаман болуы оның жаратылысынан деген қағиданы келтіреді. Яғни бас қосып, отау тіккен жастардың ұрпақ жалғасына деген жауапкершілігі, баланың ана құрсағында. «...Құрсақтағы бала тыңдай да, сезіне де тіпте түсіне де біледі...», өз айналасындағы ортаның, ата-ананың, қоғамның жақсы ықпалында дамып жетілуі, жарық дүниеге келген соң өз анасының бауырында уызына жарып, ана әлдиінің шуақты да мейірімді үніне

бағынып өсуі; бала ата-анасымен, өскен ортасымен ана тілінде қарым-қатынасқа тусуі; ой-өрісі өз ана тілінде өрбіп, өз ана тілінде шығуы; әрі қарай өмірге көзқарасы, дүние танымы өз халқының өмір сүріп, тіршілік етіп жатқан төл тілі – ана тілі арқылы қалыптасуы; өз әке-шешесі, ата-бабасы өсіп-өнген атамекенінде туып өсуі; туған, тұрған жерінің қадір-қасиетін, табиғат сырын терең ұғынып, оның бақытты болашағын жалғастырар ұрпақ екенін сезініп өсуі; туған жерінің суын – нуын, тау-тасын, топырағын, аспанын қауіп-қатерден сақтай білу және қастерлеу қасиетін ұғыну; туған халқының елдік, ұлттық тарихын білу, оның ащы-тұщы кездеріне мән бере өсуі; «Ақтабан шұбырындыдан» «Желтоқсанға» дейінгі өз халқының көрген қасіреттерін естен шығармай, ел тыныштығын, елбақытын көтеруге ой бөліп, жол іздеп өсуі; ел бірлігін сақтаған ақылгөй даналарын біліп ел қорғаған батырлардың айбынды дәстүріне ризалық және мақтанш сезімінің қалыптасуы; оқуда, білімде, еңбекте өзін күрескер жасампаз дәрежесіне сезініп өсуі (Назарбаев Н.Ә., 1999).

«Бұл дүниеде Отанымыз – Тәуелсіз Қазақстан. Бұл – туған мемлекетіміздің тәуелсіздігін баянды етуге, қуатын арттыруға, оның игілігіне, халықаралық қоғамдастықта абыройының өсуіне адал қызмет ету. Ол үшін әрбір азамат еліміздің тұтастығын, жеріміздің бүтіндігін, халқымыздың жарастығын аман сақтай білу қаншалықты үлкен тарихи жауапкершілік екенін жақсы жан – тәнімен сезіну», – деген ғибратты сөз патриоттық ұғымының, ел мен жердің бүтіндігін сақтау, халықтар достығы мен бірлігі екенін нақтылай түседі. Бойымызда отансүйгіштік, ерлік, батырлық, патриоттық сезімдерді арттыру үшін өткен ата-бабаларымыздан үлгі-өнеге, тәлім-тәрбие алудамыз. Оларды қуана еске алып, мақтана айту – қазақ халқының әрбір перзентінің парызы. «Өзім өлсем де, Отаным аман болса екен» деп өз жанын да аямаған батырларымыздың ерліктерін ұмытпай, адам бойына патриоттық сезімді қалыптастыру үшін тәрбиені отбасы мен білім ордаларынан басталады. Сәбиді отбасында патриотизмге тәрбиелеу, ана тілін үйрету, ұлттық мінез құлық қалыптастыру, ұлттық салт-дәстүрді сақтауға баулу, шыққан ата-тегің білуді таныту – ата-ананың парызы. Батырларымыздың ерліктерін ары қарай жас ұрпақ есте сақтап, ананың жасы, арудың ары, батырдың қаны төгілген бұл даланы көзіңнің қарашығындай қорғап жүру жас ұрпақтың патриоттық құралы болып табылады. Бұл соғыстың жарасы әлі күнге

дейін барлық ұлттың жүрегінде. Мұны ешқашан ұмытпаймыз.

«Ерлік – табиғат сыйы, адамның ең ұлы сезімі – азаматтық парызын орындау, отандастарды қауіпсіз етуге ұмтылу, саналы түрде қауіп-қатерге бас тігу». «Батылдық – іс-әрекет есебін тәуекелдеумен үйлестіру», «Табандылық – батырлардың қалқаны», «Өжеттілік, қайсарлық – адамның тіпті мүмкін емес, деген жағдайдың өзіне абыроймен өлімге бас тігуге тәуекел етушілік, игілікті құлшыныс», «Отан – халық». Бірде бір адамзат өзінен бұрынғы ата буынның ақыл-ойын, тәрбиелік тәжірибиесін пайдаланбай өмір сүрмейді. Қай ел, қай халық болмасын, озық тәжірибені жатсынбай қабылдайды. Өзіміздің батырларымыз Бауыржан Момышұлы, Әлия Молдағұлова, Мәншүк Мәметова, Талғат Бигелдинов және тағы да басқалардың өткен ерліктері, көрсеткен қызметтері алаға жетелейді. Тек солардың Отанға деген сүйіспеншіліктері арқасында ғана қазір бейбітшілік заманда өмір сүрудеміз.

Қорытынды

Елбасының «Ендігі ұрпақ – мәңгілік қазақтың перзенті. Қазақ елінің ұлттық идеясы – Мәңгілік ел» деген негізгі ұлық сөзін жүзеге асыру. «Өзін-өзі тану» пәні болашақ ұрпақтың бойында рухани-адамгершілік қайнарын сіңіріп, мінез-құлқын тәрбиелеуге, жалпыадамзаттық құндылықтарды, адамгершілік принциптері мен мұраттарды өмір бойы басшылыққа алатын жеке тұлға қалыптастыруға негізделеді. Жеке тұлғаның өзіндік қасиетінің ашылуына, шығармашылық және танымдық белсенділігін ынталандыруға, балалардың сүйіспеншілік, ұлттық сана-сезімін нығайтуға жұмыс жасалады.

Егемен Қазақстанның болашағы, тағдыры жастардың қолында. Сондықтан жастарымыз білімді де, тәрбиелі, жан-жақты дамыған азамат болып қалыптасуы керек. Кез-келген азамат өзінің елі мен жері үшін жанын берер патриот болғаны жөн. Ең мықты мемлекет болу үшін жастардың бойында шынайы патриотизмді қалыптастыруға үлкен күш жұмсауымыз

қажет. Қазақ елінде есімі аңызға айналып, дастандарға арқау болған батыр ұл-қыздар баршылық. Олар атамекенін, туған елін жан аямай қорғап, ата-бабаларының ерлік дәстүрін сақтау арқылы өздерінің өшпес даңқын шығарғандар. Міне, қазіргі таңда тәуелсіздіктің таңы атып, сол жас боздақтар аңсаған қой үстінде, бозторғай жұмыртқалаған заманда тіршілік етіп жатырмыз. Жас болса да елі үшін қан төккен батырларымыздың үмітін ақтау қазіргі жастардың қолында. Ол үшін жас ұрпақ батырларымыздың рухты жүрегін түсініп, олар да еліне, жеріне деген патриоттық сезімді оятуы тиіс. Олар мемлекет пен халық арасындағы қарым-қатынасты сақтай білуі керек. Бұл батырларымыздың ерлік ісі арқылы әрбір жас ұрпақ өзін-өзі ұлттық рухқа тәрбиелеуі тиісті. Жалпы патриотизм дегеніміз – Отанға деген сүйіспеншілік, мемлекет алдындағы борышын орындау. Республикадағы ұлттар мен ұлыстардың ешқайсысын алаламай, бәрінің де толыққанды дамуына нақты жағдайлар жасалады. Көп этносты елдегі саяси тұрақтылықты қамтамасыз ету қазақстандық патриотизмнің туындауына негіз бола алады. Ұлтына қарамастан Қазақстанда тұратын әрбір азамат Қазақстанды туған Отаным деп түсінуі қажет. Сонда ғана адамның жүрегінде қазақстандық патриотизм сезімінің, өз Отанына деген перзенттік мақтаныш сезімнің өркен ғажайып тамырлануына негіз қаланады. Яғни, этносаралық интеграцияның базасы емес, адамдардың өзін-өзі азаматтық билеуі, Қазақстан халқының бір бөлшегі ретінде сезімі дамып қалыптасады.

Студент жастарды патриоттық рухта тәрбиелеудің маңызы – бүгінгі күннің заманауи талаптарына сай берілген білім. Ұстаздар ұжымы білімді, жігерлі, өз болашағына нық сенімді жас ұрпақты тәрбиелеу үшін тынымсыз еңбек етуде. Осындай білгір, білімді, қажырлы да қайратты ұстаздардан білім алып, қанаттары қатайған шәкірттерден болашақта Қазақстан Республикасына зор үлес қосатын нағыз мамандар шығады. Сөйтіп, студент жастарды патриоттық рухта тәрбиелеудің маңызына қатысты аз кем сөз қозғадық деген ойдамыз.

Әдебиеттер

Жұмағұлов Б.Т. Патриотизм және азаматтық ұстаным // Егемен Қазақстан. – Алматы, 2011. – № 260. – 263 (2661), 21 маусым. – Б. 2-4.

Гасанов З.Т. Проблема воспитания патриотизма, дружбы народов, веротерпимости // Педагогика. – 2001. – №4. – С.24-30.

- Гликман И. Гражданские качества: из чего складывается их дефицит // Учитель. 2002. – № 1. www.rusnauka.com/7_NTSB_2016/Pedagogica/3_208274.doc.htm
- Иманбаева С.Т. Ерлік тағылымы. Оқу құралы. – Алматы: РБК, 1998. – 132 б.
- Артюхова И. С. Ценности и воспитание // Педагогика. – 1999. – №4. – С. 117-120.
- Иманбаева С.Т. Қазақстандық патриотизмнің негізгі тірегі. // Қазақстан мектебі. – 2005. – №9-10. http://n.kaznpu.kz/docs/Ped_2013_4.pdf
- Назарбаев Н.Ә. Ел Президентінің Қазақстан халқына жолдауы, 2014.
- Рассел Джесси. Патриотизм; Книга по Требованию. – Москва, 2012. – 973 с.
- Кенжалин Ж. Ұлт рухын ұлықтаған ұрпақпыз. – Алматы, 2005. – 46-47 б.
- Мошер Р., Кении Р., Гаррод Э. Воспитание гражданина: демократические школы / Пер. с англ. / Под общ. ред. Т. Э. Балуян. – М: Народное образование, 1996. – 232 с.
- Астемес Г. Болашақ мұғалімдердің патриотизмі ауадай қажет. Қазақстан мектебі. – Алматы, 2011. – №3. – Б. 24-26.
- Мұхаметханұлы.Н. Изденіс: тарих және заман: мақалалар. – Алматы: Мерей, 2014. <http://library.psu.kz/fulltext/buuk/b2350.pdf>
- Битинас Б. Структура процесса воспитания: методологический аспект. – Каунас: Швиеса, 1984. – 190 с.
- Фришман И. Воспитание патриота и гражданина в детском общественном объединении. // Воспитательная работа в школе. – 2005. – №2. – 34-38 б.
- Рубинштейн М.М. Война и идеал воспитания. // Вестник воспитания. – 1916. – № 3. – С. 57-63.
- Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. – Алматы: Атамұра, 2003. – 288 б.

References

- Artyukhova I.S. (1999). Cennosti i vospitanie [Values and education] Pedagogy. 1999. No 4. Pp. 117-120. (In Russian)
- Astemes G. (2011). Bolashak mugalimderdin patriotizmi auadai kazhet [Patriotism of future teachers is necessary as air] Kazakhstan mektebi. Almaty. 2011. No 3. 24-26 p. (In Kazakh)
- Bitinas B. (1984). The Structure of the process of education: methodological aspect. Kaunas: Sviesa, 1984. 190 p. (Transl. from Engl.)
- Frishman I. (2005). Education of patriot and citizen in children's public Association. I. Frishman. Educational work at school. 2005. No 2. Pp. 34-38. (Transl. from Engl.)
- Glickman I. (2002). Civil quality: what is the deficit. Teacher. 2002. No 1. www.rusnauka.com/7_NTSB_2016/Pedagogica/3_208274.doc.htm (Transl. from Ger.)
- Hasanov Z.T. (2001). Problema vospitaniya patriotizma, drujby narodov, veroterpimosti [The Problem of education of patriotism, friendship of peoples, religious tolerance] Pedagogy. 2001. No 4. Pp. 24-30. (In Russian)
- Imanbaeva S.T. (1998). Erlik tagylymy [Lesson of courage] Oku kuraly. Almaty: RBK 1998. 132 p. (In Kazakh)
- Imanbaeva S. T. (2005). Kazakhstandyk patriotizminin negizgi tiregi [The main support of Kazakhstan patriotism] Kazakhstan mektebi No 9-10, 2005. http://n.kaznpu.kz/docs/Ped2013_4.pdf (In Kazakh)
- Kenhalin Z. (2005). Ult ruhyn ulyktyrgan urpakpyz. [We are the heirs of the spirit of the nation] Almaty, 2005. 46-47 p. (In Kazakh)
- Mosher R., Kenya R., Garrod E. (1996). Education of the citizen: democratic schools. Under the General ed. T.E. Baluyan. Moscow: Public education, 1996. 232 p. (Transl. from Engl.)
- Mukhametkhanuly N. (2014). Izdenis: tarih jane zaman: makalalar [Search: history and time: articles] Almaty: Merey 2014. <http://library.psu.kz/fulltext/buuk/b2350.pdf> (In Kazakh)
- Nazarbaev N.A. (2014). El prezidentinin Kazakhstan halkyna zholdauy [Message of the President to the people of Kazakhstan] 2014. (In Kazakh)
- Nazarbaev N.A. (2003). Tarih tolkynynda [In the stream of history] Almaty: Atamura, 2003. 288 p. (In Kazakh)
- Rubinstein M.M. (1916). War and the ideal of education. Herald of education. 1916. No 3. Pp 57-63. (In Russian)
- Russell Jesse (2012) Patriotism Book on Demand. Moscow, 2012. 973 p. (Transl. from Engl.)
- Zhumagulov B.T. (2011) Patriotism zhane azamatytk ustanym [Patriotism and civil position] Kazakhstanskaya Pravda. Almaty 2011. No 260 263 (2661) 21 1 June. Pp. 2-4. (In Kazakh)